

УДК 271.2-1 Сава, свети
27-36 Сава, свети
DOI: 10.5937/sabornost1913083P
Оригинални научни рад

Дражен Перих^{*}

Универзитет у Београду, Православни богословски факултет, Београд

Бесмртна вера Христова и етос неприхватања смрти Светога Саве

Abstract: У раду се разматра богословска мисао Светог Саве у контексту егзистенцијалног и сотириолошког прихватања бесмртне вере Христове. Једна од тема која доминира у богословљу Светог Саве јесте човекова могућност динамичког достизања пуноће егзистенције и живота, заснована на хришћанском етосу неприхватања смрти и кроз окушање бесмртности у Христу. У богословском речнику Светог Саве употребљава се синтагма „духовна наука“, која означава проповедану свету веру Божију, бесмртну веру Христову, која човека спасоносно води ка извору живота. Бесмртна вера Христова човеку пружа „бесмртни дар Христов — да не умре никада“, што представља богословско-антрополошки концепт Светог Саве, који има искључиво христолошко-еклисиолошки садржај и оваплоћује саму истину људског постојања и смисао хришћанског живота. Основно промишљање Светог Саве о истинском животу и бесмртности јесте превасходно повезано са причешћивањем дожанственим светињама, односно са заједничарењем са Источником Живота, са Христом, у Божанственој Литургији.

Key words: Христос, Свети Сава, Светосавље, вера, бесмртни дар, бесмртност, смрт, етос, духовна наука, васкрсење.

Увод

Велико дело Светог Саве карактерише његово непрестано временско трајање, јер је једно и друго, укореењено на јединствен начин у личном сведочењу хришћанске истине живота и постојања. Свакако је неоспорно да је светитељ само својим постојањем, животом¹ и величанственим деловањем остварио велика дела. Међутим, потребно је посебно истаћи и нагласити да је сама суштина историјског деловања и егзистенцијалног усмерења Светог Саве била првенствено духовног карактера. Он све сагледава у перспективи вечности, у перспективи вечног и духовног интереса свога народа. Сва његова многострука и многограна делатност

^{*} drazperic@yahoo.com

¹ Више и подродније о животу Светог Саве види: Богдановић 1976, стр. 5–32.

заснивала се и снажно је извирала, из његове основне духовне и црквене мисије, која је уједно била и једина његова свеживотна брига и чежња — да спасе народ Божији од смрти, греха и ђавола, и да га уз помоћ „Христове бесмртне вере“² приведе у Царство Божије.

Ово уједно представља и саму суштину тзв. Светосавског завета — недвосмисленог опредељења за Христа и за истину постојања човека и света у Царству Божијем. Овај и овакав завет се касније јасно показује и на Косову Пољу, као Косовски завет, као јасно есхатолошко усмерење и недвосмислено опредељење за Царство Небеско и правду његову. Наравно, хвала Богу и Светоме Сави, оно постоји и одржава се код многих истинито верујућих све до данас. Свакако је уистину неопходно да се свесрдно баштини, и данас, као заветна мисао нашег верујућег православног народа. Управо због свега тога, засигурно можемо устврдити да је спасоносно опредељење Светог Саве за Христову бесмртну веру и Православље, временом постало заветна мисао нашег верујућег народа и „идеја водиља“ наше помесне Цркве, а истовремено, као такво, представља и саму суштину црквеног и духовног живота.

Наравно, да можемо говорити и о томе, да је биће нашег народа, још и пре, било окренуто и укорџњивано у Христовој вери, међутим, мора се признати да је хришћанство дошло до посебног изражаја, да је црквено заокружено и дубоко укорџњено, тек од Светог Саве. Захваљујући делатности Светога Саве, његовом несебичном и изузетном мисионарском труду и истинском просветитељству, биће српског народа је тек тада било потпуно охристовљено, оцрковљено и оправослављено. Благодарџћи свему томе, оно је временом и опстало као Црква, као народ Божији, заодевено Светосављем које се препознавало и идентификовало управо као Православље „српског стила и искуства“³, по речима оца Јустина Поповића. У турбулентној и сложеносј историји нашег народа, кроз векове, ово све је изнова извирало и опстајало, умногоме захваљујући, живом предању и непрестаном присуству Светосавског етоса и завештања. Све то јасно показује и сведочи колико је Свети Сава дубоко уткан у наше народно биће и наш нераздвојни црквено-народни идентитет. Без икакве сумње, за Светог Саву можемо рећи да је истински Отац и инспиратор нашег православног духовног битисања и задивљујућег народног стваралаштва.

² Јевтић 1991, 85. На самом почетку, неопходно је нагласити да ћемо у овом раду користити познати спис „Жичка Беседа Свџџоја Саве о џравој вери“, искључиво у новом преводу на савремени српски језик, одјављен у: Јевтић, 1991, стр. 72–87. Док за остале списе Светог Саве, као и његових биографа, користићемо више различитих издања.

³ У вези са овим Иринеј Буловић веома умесно и сажето тумачи Јустиново поимање Светосавља. „Зато је отац Јустин, дајући кратку дефиницију Светосавља, све то сажео у заиста језгровиту, лаконску, али, рекао бих и ненадмашну дефиницију, рекавши да Светосавље није друго до Православље, али *Православље српској стила и искуства*. То значи: Православље овалплоћено у историји и у искуству једног конкретног народа српског“ (Буловић 1993, стр. 12).

1. Христос — једини бесцени бисер

Оно што је потребно на почетку посебно истаћи и нагласити јесте да је основна и покретачка сила саме личности Светог Саве, његовог целокупног бића и делатности, многостране и многоструке, и сваког његовог стваралачког чина, била несумњиво светозарна Личност Христова, доживљена и доживљавана у Цркви као Његовом богочовечанском Телу. Ово је важно нагласити и подвући, јер Свети Сава би требало да буде сагледаван и доживљаван онакав какав је уистину био, богочезњив и христочезњив. Управо као такав, Свети Сава је несхватљив и незамислив без Личности Богочовека Христа и његове Цркве. У уводу *Хиландарској тшћици* Свети Сава се молитвено и са много љубави обраћа својој братији говорећи: „Зато и ја грешни и лени и последњи од свију монах Сава, молим се припадајући, вапијем говорећи: У Христу љубљена и духовна браћа моја и оци, уподобимо се прекрасним овим купцима који купише себи ову предивну куповину, јер све своје имање дадоше и купише једини бесцени бисер, Христа“⁴. Личност Богочовека Исуса Христа јесте „бесцени бисер“, који за Светог Саву представља идеални образац човечије личности и спасоносни пут богопознања. У Личности Христовој је најсавршеније остварено тајанство јединства Бога и човека, у Њој је успостављена нераздељива заједница Бога и човека, у којој се на најбогодоличнији начин остварује делање Бога у човеку и човека у Богу.

Свети Сава је апсолутно свестан да се треба смирити и приклонити пред Богом у Христу, Који је највише средиште и циљ свега постојећег, због тога Га треба прихватити и приступити му као Источнику живота и бесмртности. Управо због тога, Свети Сава све у Христу, у Његовој Богочовечанској Личности и искупитељском делу, најтешње и најконкретније, повезује са нашим људским спасењем и са свеукупним хришћанским животом. Христос није само откривење Бога, већ је истовремено и откривење и остварење истинског и правог човека. Имајући један такав богословски приступ човеку, животу и спасењу, Архиепископ српски показује и потврђује да је Христос уистину онај *бесцени бисер*, који је једина насušна потреба, да би човек, уз помоћ Њега, остварио назначење и циљ свога постојања. Свети Сава у свом делу *Житије Свѣтои Симеона Мироточивои* наводи да је отац његов господин Симеон учинио управо оно што је „написано у Јеванђељу, продаде све што је имао и купи једини бисер бесцени, Христа, ради кога све учини, и уподоби се заповести оном младићу коме је Христос, заповедивши му, рекао: Ако хоћеш да будеш спасен, иди и раздај све своје имање ништима, и узевши крст свој, пођи за мном“⁵. Купити тај бесцени бисер, имати га као најдрагоценију вред-

⁴ Види: Свети Сава 1986, стр. 44 и Свети Сава 2010, стр. 16.

⁵ Продић 2013, стр. 98.

ност засигурно представља добро и спасоносно усмерење човека, по коме он ништа од постојећег не жели да претпоставља заједници и односу са Христом. Светом Сави је потпуно јасно да се једино у Тајни Богочовека Христа остварују и откривају бескрајне могућности човековог бића. Оне као такве су заложене у човековом слободном и љубавном односу са Богом, у човековом личносном заједничарењу са Богом, у Христу. Према томе, тајна човековог бића у потпуности се открива једино у светлу Христа Богочовека. Велике и несхватљиве могућности човековог бића се показују као истинске и бескрајне могућности све већег и дубљег уподобљавања Богу у Христу, остварујући на тај начин задати циљ — слободно и спасоносно јединство са Њим.

На основу свега до сада изложеног, можемо да устврдимо, да у контексту богословско-антрополошке мисли Светога Саве, духовни живот човека неминовно и увек полази од христолошких и христаликих основа човековог бића. Он сагледава тајну човека, увек од изворног библијског и светоотачког аутентичног виђења и доживљаја човека у Христу Богочовеку, у свим његовим димензијама и богоданим могућностима, које су увек и превасходно богочовечанске. Према томе, са пуним правом се истиче да је „Свети Сава, дакле, утемељен на личности Богочовека Христа, тај христалики Светитељ, са светошћу као мером људског достојанства — управо као такав постао је судбинска личност за српски народ и његово историјско опредељење. По томе је он вечно наш и вечно нов али истовремено и васељенски универзални свечовек. Као такав он је доживљаван од српског народа и приман кроз векове“⁶.

Такође је непорецива чињеница да Свети Сава засигурно заузима своје место и међу Оцима Цркве, јер његова универзална личност просто извири из слободне и љубавне заједнице са Христом, на основу прихватања бесмртне вере Христове, али исто тако, и његови списи поседују сва она својства која имају светоотачки списи: оданост предању Цркве, непосредну укотвљеност у Светом Писму, присну повезаност са црквеним и духовним искуством, као и ону упечатљиву и изражајну снагу и моћ свеживотног личног сведочења и убедљивости, због неоспорне надахнутости Духом Светим. Величина лика Светог Саве, превасходно је у томе што је он човек вере и љубави, што се максимално трудио да у апсолутном смислу оствари Јеванђеље Христово и највећу заповест о љубави. Засигурно, испуњавање две највеће заповести за Светитеља су биле две основне координате које су одредиле свеукупно његово деловање на свим другим пољима. Као светитељ и човек љубави Божије, Свети Сава јесте највећи међу Србима, али је неоспорно и универзални човек за подражавање. Он је апсолутно отворен у односу на све друге људе и баш као такав — истински хришћанин и светитељ — припада читавом свету. Оно што би посебно требало

⁶ Радовић 1993, стр. 325.

истаћи у том контексту јесте, проицљиво и умесно запажање епископа Игњатија Мидића који вели следеће: „Зато што Свети Сава и светосавље не представљају само себе и српски национални идентитет, већ сведоче Царство Божије на земљи, у коме има места за све људе и сву творевину у коју су и сами ушли поставши учесници Цркве Христове“⁷. Свети Сава управо због овога престаје да буде једнострана и искључива својина само нашег српског народа, већ постаје истинска боголика и христолика личност, светитељски бисер Христов и „блага целога света“⁸.

Из овога што је до сада речено, јасно следи да Светосавље и светосавски етос не би требало да се затварају у себе, не смеју се повлачити у свој етнички и културни „резерват“. Ово значи да не смеју избежавати ону изворну хришћанску и апостолску мисију (као што је то, обично случај у нашој дијаспори, где се неретко „затварамо“ за оне који би желели да се приближе и уђу у православље) сведочења Христа — бесценог бисера. Светосавље би, насупрот томе, морало, као што су то чинили Свети Апостоли примивши за то дар Духа Светога, да се усмери и креће према свим људима, и према онима других нација, тј. потребно је да се отвори и слободно делује у свим правцима. Стога је неопходно уложити велики труд у црквеном мисионарењу и сведочењу бесмртне вере Христове, истом оном снагом и светлошћу Духа Светога, баш онако како нам је то показао у свом свеживотном црквеном и духовном делању, овај велики и предивни светитељ Христов — Свети Сава.

2. Заједница богољубља и човекољубља у Христу

Свети Сава више пута истиче да се у апостолском и светоотачком предању јасно указује на веру Цркве, као на основно мерило ортодоксије, али да она има дубљи смисао који се обавезно повезује са љубављу и своди на њу, јер „спасава вера, која кроз љубав дела“⁹. Овде се ради о Цркви, која представља заједницу и јединство вере у љубави, у Христовој љубави, која се оваплоћује у човеку из чежње да га спасе, отимајући га од смрти, греха, бола и од свакога зла. То је јединство у Христовој љубави, у Његовој Личности, која актом свога оваплоћења и спасења човека, успоставља оно што је грехом разорено и покидано: интегритет, целовитост и хармонично уцеловљење људске природе.

Свети Сава на један аутентичан начин поставља Свето Писмо Новог Завета у само средиште свог богословља, инсистирајући на љубави и заједници са „Оцем и Сином његовим Исусом Христом“, говорећи то на следећи начин: „Јер ово што чух рекох вам, да и ви заједницу имате, а заједница

⁷ Мидић 1995, стр. 175.

⁸ Мидић 1995, стр. 175.

⁹ Јевтић 1991, стр. 74.

је наша са Оцем и Сином његовим Исусом Христом. [...] Ако кажемо да имамо заједницу са њим, а у тами ходимо, лажемо и не творимо истине; ако ли у светлости његовој ходимо и заповести његове чувамо, јер је и сам светлост, имамо заједницу са њиме и крв Исуса Христа Сина његова очишћава нас од свакога греха. [...] Ако заповести његове држимо и чинимо што је угодно пред њим; ово је заповест његова, да верујемо у Сина његова Исуса Христа и да љубимо један другога. И који држи заповести његове, у њему остаје, и он у њему. Јер у љубави нема страха, пошто савршена љубав изгони страх, а ко се боји није савршен у љубави. Ми љубимо њега, јер је он прво љубио нас...¹⁰. Свети Сава, исто тако, наглашава и потребу међусобног мира, јединства и љубави говорећи: „Но и један према другоме јединство и љубав, мир чувајући, [...] једни друге утврђујући, упућујући, тешећи, подижући, поучавајући једни друге на подстицање љубави и добрих дела, и просто рећи на све што је добро, што је спасоносно, што је врлина, што је похвално, старајући се да извршите колико је могуће“¹¹. Свети Сава инсистирајући на оваквим ставовима засигурно представља истинског светитеља Христовог и човека Цркве који је живи пример узвишене хришћанске љубави. Његово човекољубље није апстрактно, него је реално и извире из његовог христољубља. Свети Сава неизоставно верује да се обе заповести о љубави могу остварити на прави начин једино зарад Личности Богочовека Христа. Јасно му је да онај ко Њега љуби, истински љуби правога Бога и правога човека, и следствено томе, учи се истинском богољубљу и истинском човекољубљу. Он на прави начин схвата да се само кроз слободну и љубавну заједницу са Христом, тј. христољубљем може досегнути и остварити право богољубље и човекољубље.

Свети Сава говорећи мудро и садржајно о љубави, исту недвосмислено и светоотачки поставља изнад свих врлина, износећи да је љубав „глава и савршенство“ свега¹². Светитељ библијско-светоотачком терминологијом изражава се о љубави, говорећи да је она најважнија спрега ка смерности, „која чини узвишеним и милостињу и човекољубље“. Љубав као свеза савршенства напросто привлачи Бога и човека ка једном узајамном прожимајућем покрету, чинећи Бога човеком и човека богом. Свети Сава светоотачки и богонадахнуто сведочи да једино љубав од човека може начинити искреног богољупца, односно може га уздигнути дотле док исти у Христу не постане „бог по благодати“, по свему сличан Небеском Оцу,

¹⁰ Свети Сава 2005, стр. 103–104.

¹¹ Свети Сава 2005, стр. 130–131.

¹² Овде се заправо суочавамо са сагледавањем љубави, од стране Светог Саве, као главном путу ка усавршавању сваке врлине и врлинског живота уопште. Љубав је глава, слава и савршенство свих врлина. Могли бисмо рећи да су све друге врлине и добра дела људска као удови духовног човека, а љубав је глава, савршенство и сједињење целог човека. Са љубављу је спојено смирење, милостивост и човекољубље, ради којег је и сам Бог постао човек, омогућивши тако човеку да му се уподоби, да постане као Бог.

сем поистовећења са Њим по природи. У том контексту, светитељ вели следеће: „Видите да са љубављу прилазите глави свакога добра. [...] Јер добра је молитва, и веома добра; она чини да беседимо са Богом и узносимо нас са земље на небо. Али боља је и још виша — љубав; јер молитва је део врлине, и од свега савршенога у телу најсавршеније, као неки одсечак и уд, **а љубав је глава и савршенство**; она показује са њом спрегнуту смерност, која чини узвишеним, и милостињу и човекољубље, а ради њих чак Бог постаде човек и зове се Бог, и ради тога се човек указује бог, небеском Оцу сличан“¹³.

Слободно можемо рећи да је основна нит у оваквом богословљу Светога Саве неприкосновена велика Љубав Божија према нама људима, која се манифестује као задивљујуће и очаравајуће Божанско човекољубље. Оно се показује и пројављује првенствено као факт и догађај Откривења Бога у свету и историји рода људског. Оно представља најконкретнији историјски догађај или дело Божијег оваплоћења и очовечења у Христу, или још тачније, то је догађај — Христос, Тајна Христа, то је Сâм Христос Богочовек, Који и јесте сама оваплоћена Љубав Божија и истинско човекољубље. Према томе, суштина и срж богословља Светога Саве није ништа друго до сама љубав — Љубав Божија према нама људима, пројављена најнепосредније у Христу Спаситељу, исто као и изобилна љубав самог светитеља према Богу, ближњима и народу пројављивана такође у Христу и кроз Христа, у Телу Његовом, које је Црква — заједница Човекољубивог Бога и богољубивих људи.

3. Бесмртна вера Христова и етос неприхватања смрти

Ако бисмо желели да истакнемо још један немерљиви допринос и велику вредност богословља Светог Саве у контексту најважнијих богословских и егзистенцијалних питања, то би свакако било хришћанско суочавање са проблемом смрти и јасно истицање могућности достизања бесмртности у Христу. У богословској мисли Светог Саве овој проблематици засигурно припада посебно место, а то се очитује првенствено у светитељевом одлучном истицању бесмртне вере у Христа Спаситеља и понајвише због тога што недвосмислено сведочи о коначној вредности и тријумфу живота над смрћу, односно о хришћанској есхатолошкој онтологији. Наравно, овде се не можемо опширније задржавати на многим елементима богословља Светог Саве, него планирамо истаћи и нагласити само неке аспекте његове христоцентричне антропологије, која разматра проблематику живота, смрти и бесмртности, и да истакнемо један изразито егзистенцијални и сотериолошки карактер Савиног богословског приступа.

¹³ Свети Сава 2005, стр. 140–141. (У цитату подвучено од — Д. П.).

Врло је значајно изношење и разматрање богословских ставова о смрти у тзв. *Првој Сџугеничкој бесеги* Светога Саве¹⁴. На основу библијског предања Свети Сава веома умесно проблематизује питање смрти и одмах пружа јасан одговор на једно од најважнијих егзистенцијалних питања човека и света уопште. Светитељ јасно говори са богословске тачке гледишта, и при том разматра шта јесте, а шта није права смрт. Свети Сава, следећи хришћанско предање, нама предочава две добро познате врсте смрти. Прва, такозвана физичка смрт која се најчешће одређује као природна или биолошка датост, односно као раздвајање душе од тела. Иако, сама по себи, представља физичку сурову неминовност умирања, ипак за светитеља Саву она није права смрт. Док она друга, духовна смрт јесте права, страшна и погубљена јер се састоји у удаљавању, раздвајању и одвајању човека од Бога. За светитеља Саву смрт није само умирање телом, него је права смрт непослушност и неверовање Богу у Христу, немање истинске љубавне заједнице са Богом у Христу, то је неверовање у васкрсење мртвих и у живот вечни. За њега, смрт очигледно представља неприродни и деформисани однос човека према Богу, самим тим, то неизоставно проузрокује озбиљну последицу немања живота у себи, односно то неминовно води у човеково отуђење од Бога, као јединог Животодавца. Следствено томе, ужас смрти се налази управо у чињеници да она представља прекид заједнице са животом. Дакле, смрт је одвајање од живота, а то значи одвајање од Бога Животодавца. Једноставно речено, смрт је одвајање од Бога, тј. немање љубавног односа и заједнице са Богом. Колико се човек удаљава од Бога, толико се удаљава од истинског живота и толико се приближава смрти.

Дакле, Бог је слободна љубавна личносна заједница и истински Живот¹⁵, а смрт је прекидање слободне љубавне заједнице са Животодавцем, са Источником Живота, са Богом. Човек је створен и призван да истински живи, да учествује у божанском животу, да живи са Богом и у Богу. Очигледно је да се Светитељ овде ослања на библијско предање, али је и на линији Светог Иринеја Лионског који вели: „Општење са Богом јесте живот и светлост, а одвајање од Бога је смрт“¹⁶. А истинска (духовна) смрт ће наступити, како рече Господ, онда: „Ако не послушате реч моју и не

¹⁴ Неопходно је нагласити да ћемо и овај познати спис „*Прва Сџугеничка Бесега*“ Светог Саве користити искључиво у новом преводу на савремени српски језик, који је објављен у Јевтић, 1991, стр. 119–122.

¹⁵ О томе да је Христос „Саможивот“, Свети Атанасије Велики нам вели следеће: „рекли смо и то да нико други није могао изнова саздати у људима икону Божију, него само Он, Који је Икона Очева; и да нико није могао учинити да оно што је смртно постане бесмртно, осим Онога Који је Саможивот, а то је Господ наш Исус Христос“ (Свети Атанасије Велики, *О очовечењу Боја Лојоса* 20, РГ 26, 584).

¹⁶ Види Свети Иринеј Лионски, *Пројив јереси* V, 27, 2.

поверујете Ономе који је мене послао¹⁷. Према томе, смрт је, по Светом Сави, пре свега непослушање и неверовање Богу, одвајање или раздвајање од Бога, односно удаљавање од јединог извора живота и бесмртности. Дакле, ово одвајање или раздвајање од Бога је резултат и последица неверовања и непослушности његовим заповестима, односно према Њему лично. Свети Сава врло проницљиво говори и о догађајима који се тесно повезују са тајном смрти, а који представљају основу наше вере, а то је веровање у васкрсење и у живот вечни. У свему томе, јасно се примећује есхатолошка оријентација у богословљу Светог Саве. Говорећи о истинском животу, о смрти, о вери и о васкрсењу светитељ конкретно износи следеће:

„Сећајући се (такође) речи речене од Господа нашег: Заиста вам кажем: Сваки који верује у мене, неће умрети довека, и на суд неће доћи, него ће прећи из смрти у живот. И опет рече: Васкрснућу вас у живот вечни, и тела ћу ваша опет оживети, и душе ће ваше опет ући у скровишта срца ваших, и бићете опет као што и дијасте пре — и већма и више од тога веома. Јер, вели, није то смрт, умрети телом без греха и опет оживети у време Суда и у будући Дан другог доласка Христовог. Него је смрт, рече Господ: Ако не послушате реч моју и не поверујете Ономе који је мене послао. Заиста вам кажем: у гресима својим помрећете, и ниоткуда нећете прећи преграде смрти, него ћете вавек умрети имајући жива тела и живе душе у себи, и у муку вечну бићете предани, и ту, сами уморивши себе гресима, нећете умрети коначно, него са гресима својим у векове без краја мучени бићете. Јер рече: Када устану верне слуге моје, који су учинили добра дела вером мојом и послушањем речи моје, прећи ће, вели, из смрти у живот, и (то) у живот вечни, и славом мојом прославићу их у бескрајне векове, и радоваће се са свима Небеским Силама¹⁸.”

Такође, веома је важно напоменути да је богословље Светог Саве о смрти и бесмртности човека, неизоставно и органски повезано са вером у Христа. Архиепископ српски са усхићењем и великом радошћу истиче да нема ништа боље од овога, са једне стране: „не окусити смрти довека“, а са друге, да вером у Христа „окусимо бесмртност“, јер смо ми они „који смо примили од Њега бесмртну веру, толики дар — да не умремо никада“.¹⁹ Да бисмо се, на овај начин, радовали васкрсењу и бесмртности у Христу, потребна је не само вера и љубав према васкрслном Христу, већ пре свега, једно дубоко сазнање о смрти, као првом и последњем нашем непријатељу и непријатељу целокупне творевине. Свети Сава схватајући сву страхоту и трагичност смрти, којом смо сви захваћени, може се са оваквим усхићењем радовати васкрсењу и бесмртности у Христу. Сагледавајући ове ставове, постаје очигледно да се Свети Сава пре свега суштински

¹⁷ Уп. Јн 3, 18; 5, 24.

¹⁸ Јевтић 1991, стр. 121–122.

¹⁹ Јевтић 1991, стр. 85.

у средсређује на живот, и то на истинити живот,²⁰ који је непропадљив и вечан. Такав живот се темељи на бесмртности, „не окусити смрти довека“;²¹ једном речју, на хришћанском етосу и етици неприхватања смрти²². У богословском речнику Светог Саве употребљава се синтагма „духовна наука“, која означава „проповедану свету веру Божију“²³, која човека за сигурно води ка извору живота. Вера Светог Саве у човеково бесмртно постојање у Христу, представља његов богословско-антрополошки концепт, који има искључиво христолошко-еклисиолошки садржај и оваплоћује саму истину људског постојања и сам смисао хришћанског живота.

Оно што је важно овде посебно подвући јесте, да Свети Сава борбу против смрти и саму бесмртност човекову искључиво повезује са животом у Христу, са литургијским етосом неприхватања смрти, кроз заједничарење са Богом, у Тајни Христовој. Управо због тога, основна преокупација српског Архиепископа је да сви људи постану верујући, људи Цркве, и да у *Тајни Христа* постану „заједничари добре вере Његове и саучесници бесмртности Његове“²⁴. Свети Сава је потпуно свестан и добро зна да ће то постићи једино ако им се на прави начин приближи, ако им протумачи истине вере, „божанске догмате“ и тако их учини, егзистенцијално важним за живот сваког човека.

Свети Сава је прво себе осветио и просветио светом и бесмртном вером у Христа, а потом је цео свој живот посветио узвратној љубави — родитељки своје и наше духовности Цркви Христовој. Он је, на тај начин, постао први градитељ јединог истинског прогреса у животу нашег српског народа: победе над смрћу, над злом и над грехом. Без задршке, у свему се трудио да људима посведочи праву веру, искрено и подвижнички залажући се за „чист живот какав је Божјим очима угодно гледати“.²⁵ Главном стремљењу и циљу делатне вере коју је сведочио и проповедао Свети Сава, као и делатне стваралачке љубави коју је показивао у свом животном и свештеном служењу, није било просто морално поправљање човека,

²⁰ За нас православне Србе, Свети Сава је значајан јер нам је оставио у наслеђе духовне плодове свог служења Јеванђељу спасења. Предао нам је своје опредељење за истинити живот, а то је Светосавље као „пут који води у живот“, односно сам Свети Сава је „наставник и учитељ пута који уводи у живот“.

²¹ Јевтић 1991, стр. 85.

²² Врло је важно исправно разумети и правилно се суочити са проблемом смрти. Такав приступ помаже човеку да се на прави начин приближи животу, управо зато што је смрт суштински повезана са човековим бићем, иако га радикално отуђује од њега самог. Ова веза је антиномична и трагична. Смрт је највеће зло, али смрт може и да пробуди у човеку и највеће добро, а то је немогућност живота и живљења без Бога и васкрсавања, без вере, очекивања, наде, уздања и практичне тежње ка васкрсавању. То све буди хришћански етос и етику неприхватања смрти. Подробније о свему томе видети: Варава 2010.

²³ Јевтић 1991, стр. 83.

²⁴ Јевтић 1991, стр. 87.

²⁵ Исто, стр. 86.

просвећивање практичним сазнањима, нити некакво боље устројство или успешније функционисање друштва, већ је то пре свега било, истинско, вечно и бесмртно постојање у Богу.

Свети Сава за све што се залагао и чинио, увек је то мерио и проверавао јеванђелском истином и правом вером у Христа. Увек се здушно трудио да људима у свему подари један виши, бесмртни циљ и прави смисао. Захваљујући таквом приступу, све је добијало свој вечни смисао, односно бивало је у складу са вечним смислом и циљем постојања. Преокупиран овом истинском унутрашњом и духовном „револуцијом“, која је се одиграла у његовом животу, Свети Сава Духом Светим расветљава главни егзистенцијални проблем човековог бића, а то је проблем смрти. Светитељ то све чини, онако како је већ показано у неумањеној реалности Христа Богочовека, који је представио истински живот унутар смртног постојања. Захваљујући свему томе, нема смрти ни у личности Светог Саве, ни у вери његовој, ни у делу његовом, већ по свему што је његово, разливена је дожанска бесмртност и вечност²⁶.

Свети Сава је уистину дао важан допринос богословљу код Срба тиме што је посебно истицао проблематику превазилажења смрти, кроз бесмртну веру Христову, која представља толико велики дар и благодат Божију — да не умремо никада. Свети Сава то назива бесмртним даром Христовим. Оно што је важно истаћи да он светоотачки сведочи и инсистира да је бесмртност, као и само издјављење и спасење од смрти, пре свега и искључиво дар Божији, бесмртни дар Христов, који Он дарује Духом Светим у Цркви Божијој. То је благодатни дар Христов, који је најбољи поклон од свега онога што се може замислити и пожелети, то је благодатни дар „не окусити смрти довека“, бити бесмртан. То превасходно значи вечно истински постојати у Христу и јеванђелски живети живот у изобиљу, окусити бесмртност, истинску љубав, радост и мир у Духу Светом. Да бисмо ово код Светог Саве на прави начин презентовали и аргументовано показали, потребно је зауставити се на једном његовом тексту из познате *Беседе о љавој вери*.

„И ми сатворивши вољу Његову, добићемо од Њега спасење у овом веку и у будућем, ако верно сачувамо заповести Његове које нам је сам Господ заповедио да држимо и обећао нам за то небеску награду, рекавши: *Заиста вам кажем, који реч Моју одржи, неће окусити смрти довека*. Да, чеда моја љубљена, шта је поузданије и праведније од ове речи коју Христос сам посведочава и потврђује истином? Шта је боље од овога: **не окусити смрти довека?** Јер само то **не окушање смрти** већ је далеко од греха, јер је окушањем греха укус смрти ушао у сав род људски до Христа. Ради тога окуси смрт Он, Који је безгрешан и **бесмртан** по (Свом) првом рођењу од Оца,

²⁶ О овоме нешто више и подробније види у одличној студији преподобног Оца Јустина Ћелијског, која на изузетан и проницљив начин говори о личности Светог Саве, као и о *Светосављу као философији живота* (Јустин Ћелијски 2001).

но окуси је ради нас, и пострада, да и ми вером у Њега **окусимо бесмртност**, као што рече пророк: *Окусиџе и видџиџе како је добар Госџод*. Веома је дакле добар (Господ) и праведан и веран у свим речима Својим, и сва су дела Његова у вери. Зато, чеда моја богољубљена, ми који Га љубимо треба да чинимо дела вере у Христу Исусу Господу нашем, ми који смо примили од Њега **бесмртну веру**, толики **дар** — **да не умремо никада!** [...] Гледајући, дакле, на **бесмртни дар Христов**, творите свагда **бесмртна дела у Христу** [...] у кога се крстите и поверовасте [...] и **постадоште заједничари** добре вере Његове и **саучесници бесмртности Његове**.²⁷

Ово су величанствене речи Светога Саве које на најбољи начин предочавају његову праву веру, која неизоставно претпоставља да је човек истински човек једино бесмртношћу у Христу, то јест победом над смрћу, савлађивањем свега смртнога и сваке смртности. Посебно треба истаћи да реч и појам која се у ових неколико реченица најчешће понавља јесте реч **бесмртност**. Архиепископ Сава на великом црквено-народном сабору у Жичи својим епископима, свештеницима, ђаконима, народу, велможима, свима сабранима на Литургији у беседи, оставља управо овај духовни тестамент — бесмртну веру Христову и Његов бесмртни дар — да не умремо никада, заједничарећи у Христовој бесмртности. Због свега изреченог, могли бисмо рећи да основно начело светосавске христоцентричне антропологије јесте: да је човек прави човек једино у заједници са Богом, једино Богочовеком Христом. Другим речима, човек је прави човек једино бесмртношћу, то јест савлађивањем свега смртнога и сваке смртности, победом над смрћу, искључиво вером у Васкрслог Господа Христа.

Сасвим је добро примећено и истакнуто²⁸ да се овде не ради ни о лепим речима и жељама, ни о пакету високих вредности, већ се ради о незамисливом и невероватном дару — да не умремо никада! Ради се о светој и бесмртној вери у Христа Васкрслога. Главна и спасоносна порука овог Светосавског завештања је тако јасна и узвишена, а она се састоји у томе, да нам је Христос Својим Васкрсењем предао бесмртни дар вечнога живота, да бисмо ми тај дар слободно прихватили, заблагодарили и преносили даље. Свакако, да од ове поруке коју нам је Свети Сава оставио нема веће, ни директније, ни спасоносније. Свети Сава нам је оставио васкрслог и бесмртног Христа, Богочовека Христа Победитеља смрти, кога православни треба даље да сведоче и нуде својим савременицима и данас. То је могуће једино ако послушамо Светог Саву и учинимо да „наш ум буде на небесима у гледању“ будуће славе Божије, потпуно преокупиран и окренут ка Царству Божијем и правди његовој. Ова усмереност и окренутост Светог Саве ка есхатону, ка будућности, ка бесмртности и вечном животу,

²⁷ Јевтић 1991, стр. 84–87. (У цитату подвучено од — Д. П.).

²⁸ На овом месту, ослањамо се на веома добра и умесна запажања протођакона Златка Матића о промишљању и поруци Светога Саве и Светосавља савременом човеку. Опширније о свему томе види: Матић 2008.

свакако не искључује ни ону неопходну бригу за садашњост (и томе нас је Свети Сава научио, јер је у Жичи рукополагао свештенике, али и крунисао брата, бринући се, дакле, и за садашњост и за будућност своје пастве и народа), већ само истиче и наглашава оно што је насушно човеку потребно и егзистенцијално неопходно. Напросто, Свети Сава у јеванђелском духу истиче и поставља духовне приоритете.²⁹ А један од основних Савиних духовних приоритета јесте испуњење оне чувене јеванђелске заповести која гласи: „Него иштите најприје Царство Божије и правду његову, и ово ће вам се све додати“,³⁰ како рече Господ.

4. Божанствена Литургија као Тајна Христова и лек бесмртности

Код Светог Саве наилазимо на још један важан моменат, који такође треба нагласити, а то је истицање централног места Божанствене Литургије. Свети Сава у свом *Хиландарском ѿиѿику* о овој теми пише следеће: „Треба казати и о божанственој литургији, која по дужности свагда треба да се врши у Цркви. А на њој треба да чувате ви себе, браћо, чврсто, јер је свето и страшно што се на њој врши и јер се на њој више од других врши страшна и превелика тајна наше православне вере, то јест божанствена и најчаснија литургија пречаснога тела и крви Господа и Бога Спаса нашега Исуса Христа“³¹. Из одељка који смо навели јасно се може запазити да Свети Сава недвосмислено истиче Божанствену Литургију као централно сабрање свих верних, „која по дужности свагда треба да се врши у Цркви“, а главни разлог томе јесте „јер је свето и страшно што се на њој врши и јер се на њој више од других врши страшна и превелика тајна наше православне вере, то јест божанствена и најчаснија литургија пречаснога тела и крви Господа и Бога Спаса нашега Исуса Христа“³². На основу ових речи, сасвим је јасно да Божанствена Литургија у светитељевој свести није никако везана за испољавање некаквог религиозног пијетизма, где се Литургија обично посматра као неки објекат, као ствар или само као некакво средство испољавања безличне религиозне побожности. Из претходно наведених речи Светога Саве, сасвим је јасно, да је његова свест превасходно литургијска, да је његов лик првенствено лик литурга, као онога који служи Богу у олтару, на богослужењу, на Литургији. На основу свега овога изводимо закључак да је управо Божанствена Литургија и причешће Христом она прећутана духовна димензија из које се Свети Сава напаја и црпи своју светост. Свето причешће као заједничарење са Христом на Литургији је то што га чини светим.

²⁹ Исто.

³⁰ Мт 6, 33.

³¹ Свети Сава 2005, стр. 110.

³² Исто.

Из наведеног је недвосмислено јасно да је Свети Сава потпуно сагласан са древним црквеним Предањем да се на Божанственој Литургији „врши свето и страшно“ дело, акт или радња (пракис), црквена саборна радња. То је Божија служба сабраног народа Божијег, литургија — како то карактеристично показује и предочава сам њен православни назив (литургија = опште и јавно дело народа Божијег). Према томе, за Светог Саву то представља акт, радњу која се врши „по дужности свагда у Цркви“, на црквеном скупу (синаксису), и то као манифестација целокупне Цркве. Овде је јасно уочљиво, Савино правилно предањско поимање Божанствене Литургије, по коме се Света Тајна Литургије не ограничава на једну од Светих Тајни, него она, по њему, представља „страшну и превелику тајну наше православне вере“. Овде је Свети Сава апсолутно сагласан са древним Предањем, које је Божанску Литургију сматрало возглављењем целокупне Тајне Христа, а не просто једним делом или само једним њеним изразом.

Нема сумње да је божанствена литургија као „страшна и превелика тајна наше православне вере“ суштински утицала на његово правилно схватање непропадљивости и бесмртности у Христу. Имајући готово „свакодневно“ искуство Цркве као литургијско-евхаристијске заједнице, Свети Сава изједначава истинско постојање и бесмртни вечни живот са заједницом у Христу. Због тога говори о бесмртној вери и бесмртним делима у Христу, указујући непрестано на Њега, говорећи: у кога се „крстисте и поверовасте [...] и постадосте заједничари добре вере Његове и саучесници бесмртности Његове“.³³ Стога, са сигурношћу могли бисмо устврдити да сви ови изрази којима се служи српски Архиепископ као што су: „окусити бесмртност“, „окусите и видите“, „заједничари“, „саучесници“, јасно указују и недвосмислено говоре да се ту првенствено ради о литургијско-евхаристијском опиту и јасном црквеном контексту. По веома умесном излагању и тумачењу Златка Матића бесмртност Христова, по учењу Светога Саве, окосница је наше бесмртности и вечног живота: „Окушање бесмртности, оно најважније, оно једино што је потребно, повезује се са речима псалмопевца: *Окусиџте и видџте да је годар Госџод*. Ове стихове Свети Сава није случајно употредио у контексту проповеди о вечном животу. Једноставно, читава беседа је до те мере заокружена, данашњим речником говорећи, толико је методолошки перфектна, да ни избор библијских цитата није могао бити случајан. Шта је Свети Сава хтео да нам каже, када је реч о животу будућег века повезао је са окушањем хране и пића бесмртности? Православна свест не може, а да у овим речима не чује призив позивања на Свету Литургију, на Свету Евхаристију и на само Причешће. Као да нам Свети каже: ‘Окусите од Тела и Крви Христове и видећете да је благ Господ и да нас све води у живот вечни’. Окусити причешће значи, према Савиним речима, не окусити смрти. То је Савина порука са Спасовданског

³³ Јевтић 1991, стр. 87.

сабора у Жичи, 1221. године. На великом црквено-народном сабору, који је трасирао пут наше Цркве, али и наше државе, Свети Сава је подучавао све присутне, а посебно новорукоположене епископе, у чему је суштина хришћанског живота³⁴.

Заиста није било тешко приметити да основно промишљање Светог Саве о истинском животу и бесмртности јесте превасходно и директно повезано са причешћивањем божанственим светињама, односно са заједничарењем са Источником Живота, са Христом. Свети Сава овакав начин живота и постојања у Цркви назива удеоничарењем у Животу, односно говорећи „причешћивати се божанственим светињама“ за њега заправо значи „причешћивати се Животом“. Светитељ је свестан да се Божанском Литургијом постаје причасник истинског живота, да се једино причешћем и заједничарењем са Христом стиче бесмртност и има живот у себи. Управо због тога Светитељ вели следеће: „Хтели бисмо ово: много пута причешћивати се божанственим светињама, много пута причешћивати се и живота, као што рече сам Христос: *Који једе тело моје и пије крв моју, у мени остаје и ја у њему. И опет: Ако не једеће тело моје и не пијеће крв моју, немаће живота у себи. И божанствени апостол: Ко се прилепује Господу, једно је тело*, као и противно: *Који седе удаљује од њеде поинуће* — рече кротки Давид³⁵. Светом Сави је сасвим јасно да Света Литургија као Тајна Христова, као Сама Личност Христова³⁶ јесте лек бесмртности, јесте причешће животом и сам извор живота.

Из свега претходно реченога, сасвим је очигледно да је Светом Сави јасно да је истински Служитељ сваке Свете Литургије, увек један и исти — Сам Христос. Христос вазда делује као Првосвештеник у својој Цркви. Васкрсавајућа сила и значај Христове жртве и смрти у потпуности се пројављују на црквеном сабрању у Светој Евхаристији. Због тога је она, по речима Светог Игњатија Богоносца „лек бесмртности и противотров због којег ми не би требало да умремо, већ да живимо заувек у Исусу Христу“³⁷. Отац Георгије Флоровски пишући о овој проблематици вели следеће: „Јер се евхаристијско чудо савшава човека ради и савшава се кроз човечанску природу оваплоћенога Логоса. Евхаристија је *лек бесмртности* (φάρμακον ἀθανασίας), по изразу Светог Игњатија Антиохијског: *лек живота, лек нејрулежности*. То је нетрулежива и бесмртна храна човекова.

³⁴ Матић, 2008.

³⁵ Свети Сава 2005, стр. 111.

³⁶ У Православној Цркви Света Евхаристија би требала да се посматра као једна и једина тајна, „Тајна Христа“, како се она назива и у Светом Писму (Еф 3,3; Кол 4,3). Због тога Евхаристија се да замислити једино христолошки, она је Тело Христово, она је сам Христос — свецели Христос. Ово значи да не би требали да гледамо на Свету Евхаристију као на једно средство благодати, и то благодати независне од Христологије, него као на самога Христа који спасава човека и свет, који измирује у Себи нас са Богом.

³⁷ Свети Игњатије Богоносац, Посланица Ефесцима, 20, 2.

Евхаристија се савршава да бисмо од ње јели. И то је, пре свега, Трпеза. И примајући телесно евхаристијске Дарове ми се најдубље сједињујемо са Христом, са Христом Богочовеком. Јер је Тело Господње, одуховљено и живо, кроз јединство Ипостаси Ваплоћенога Логоса, већ јесте обожено и јесте *Тело Боџа над свима Сушџоџа*, по Златоустовом изразу. По сили неизмењивог и нераздељивог јединства двеју природа у Личности Богочовека, кроз евхаристијско окушање, кроз *сједињавање са Телом и Крвљу*, како се изражава Свети Јован Дамаскин, *ми џосџајемо џричасници Исусовџ Божансџва*. И за телесно-духовно биће, каквим је човек створен, нема другог пута и начина за сједињење са Богом, како је то открио сам Господ: *Ако не једџџе Тела Сина Човечијеџа и не џијеџе Крви Њџове, не маџџе живџџа у сеџи* (Јн 6, 53)³⁸.

Дакле, очигледан закључак би био, да нам ово све показује, да је Свети Сава апсолутно свестан богословске чињенице да човек може истински и вечно постојати само уколико има заједницу, уколико заједничари и причешћује се Животом Самога Бога, у Христу, у Богочовечанском Телу Његовом у Цркви, на Божанственој Литургији. Из овога јасно следи да се једино у човеку и кроз човека, односно кроз слободну, љубавну заједницу човека са Богом, у Богочовеку Христу (а то је по превасходству литургијска-евхаристијска заједница) могуће постати бесмртним и непропадљивим. Зато што је једини извор живота Бог и заједница са Њим, односно једино је Сџм Бог — бесмртност, непропадљивост и Живот.

Управо у том контексту, Свети Сава више пута истиче Оваплоћење Христово, као и свецелосни Божански Домострој и икономију спасења човека и света у Христу. Он је потпуно свестан да Оваплоћење Христово даје човеку могућност остварења божанског начина постојања, односно оно га инкорпорира у свеспасавајући лични однос и заједницу између Оца и Сина. Могли бисмо рећи да управо то има у виду Свети Сава, позивајући се на познате речи Јеванђелисте Јована, који вели: „Јер ово што чух рекох вам, да и ви заједницу имате, а заједница је наша са Оцем и Сином његовим Исусом Христом“³⁹. Међутим, остварење тог личносног односа и заједнице са Оцем дело је човекове личне слободе, вере и љубавног следовања Христовој синовској послушности. Свети Сава више пута говори о томе као „бесмртном дару Христовом“, дару живота, то је, пре свега,

³⁸ Флоровски 2005, стр. 355–356. Сматрамо да је веома важно све ово сагледати у мало ширем контексту Јовановог Јеванђеља, које гласи: „А Исус им рече: Заиста, заиста вам кажем: ако не једете тијело Сина Човечијега и не пијете крви његове, немате живота у себи. Који једе моје тијело и пије моју крв има живот вјечни; и ја ћу га васкрснути у последњи дан. Јер тијело моје истинско је јело, а крв је моја истинско пиће. Који једе моје тијело и пије моју крв у мени пребива и ја у њему. Као што мене посла живи Отац, и као што ја живим због Оца, и онај који једе мене и он ће живјети због мене. Ово је хљеб који сиће с неба: не као што оци ваши једоше мџну, и помријеше; који једе хљеб овај живјеће ваџијек“ (Јн 6, 53–58).

³⁹ Свети Сава 2005, стр. 103. Уп. 1Јн 1, 3.

благодат Божија као препород егзистенције енергијом (=дејством) Духа Светога, која узводи почетни двиг личне слободе у заједницу бесмртног живота Божијег и свих светих у Цркви Христовој. На овај начин, истински се пројављује и потврђује слобода и благодат, као спаситељно дело послушности и љубави човекове у Христу, ово представља стварност која постепено даје прави и истински живот човеку као створеном и смртном бићу, да би напослетку у Христу „живот прогутао оно што је смртно“⁴⁰. Нема сумње да Божанствена Литургија представља евхаристијски начин постојања, који води преображају ограниченог и смртног живота у вечни, односно то је својеврсно „жртвовање“ онога што је индивидуално и смртно зарад личносног живота и бесмртности у Христу.

Извори

Свети Атанасије Велики, *О очовечењу Боја Лојоса* 20. PG 26, 584.

Свети Игњатије Богоносац, *Посланица Ефесцима*. 20, 2.

Свети Иринеј Лионски, *Проштив јереси* V. 27, 2.

---

⁴⁰ 2Кор 5, 4.

Литература

- Богдановић, Д. (1976). Кратко житије Свџтога Саве. *Зборник Мајице српске за књижевност и језик*, 24/1, 5–32.
- Буловић, И. (1993). Православље, Светосавље, Духовност. У Г. Живковић (прир.), *Човек и црква у врџлоју кризе: шџта нам нуди љравославље данас*. Ниш: Градина.
- Варава, В. (2010). *Еџика нейрихвајтања смрти*. Београд: Логос.
- Јевтић, А. (1991). *Боџсловље Свџтоја Саве*. Врџачка Бања: Св. Симеон Мироточиви.
- Јевтић, А. (2000). *Боџ Оџаца наших. Руковџти са њиве Госџодње*. Манастир Хиландар.
- Јустин Ђелијски, (2001). *Православна Црква и екуменизам. Свџосавље као филозофија живџта*. Београд: Манастир Ђелије.
- Матић, З. (2008). Светосавље данас. *Саборност*, 1/XIV, 89–95.
- Мидић, И. (1995). *Сеђање на дугуђност*. Београд: Повереништво манастира Хиландара у Београду.
- Петровић, М. М. (1986). *Студенички џиџик и самосталност Српске цркве*. Београд: Дечије новине.
- Продић, С. (2013). *Савино жиџије Свџтоја Симеона Мирџочивоја као историјски извор*. Шиденик: Истина — Епархија далматинска.
- Радовић, А. (1993). *Основи љравославној васџиџања*. Врџачка Бања: Св. Симеон Мироточиви.
- Свети Сава (1986). Свети Сава. У Д. Богдановић (прир.), *Сабрани сџиси*. Београд: Просвета, Српска књижевна задруга, Библиотека Стара српска књижевност у 24 књиге, књига 2.
- Свети Сава (2005). Свети Сава, У Љ. Јухас-Георгијеска (прир.), *Сабрана дела*. Београд: Политика, Народна књига.
- Свети Сава (2010). Свети Сава књижевник и књижевни јунак. У С. Курчудић-Ружић (изабрала и приредила), *Свџи Сава књижевник и књижевни јунак*. Београд: Православни богословски факултет и ИКП „Евро-Ђунти“.
- Флоровски, Г. (2005). Црква је Живот. У М. Арсенијевић (прир.), *Изабрране беседе, есеји и студије*. Београд: Православна мисионарска школа при храму Свџтог Александра Невског.

Dražen Perić

University of Belgrade, Faculty of Orthodox Theology, Belgrade

The immortality faith of Christ and the ethos of not accepting the death of Saint Sava

This paper discusses the theological thought of St. Sava in the context of the existential and sotiriological acceptance of the immortal faith of Christ. One of the dominant themes in the theology of the St. Sava is human's possibility of dynamic reaching the fullness of existence and life, based on the Christian ethos of non accepting the death and through the tasting of immortality in Christ. In the theological vocabulary of St. Sava there is used the syntagm "spiritual science", that means a preached Saint faith of God, the immortal faith of Christ, which undoubtedly leads man to the source of life. The immortal faith of Christ gives a man the "immortal gift of Christ — that he would never die", and that represents theological-anthropological concept of St. Sava, which has exclusively christological-ecclesiological content and incarnates the very truth of human existence and the meaning of Christian life. The main consideration of Saint Sava about true life and immortality is primarily connected with communion by the divine shrines, and that is by communion with the Source of Life, with Christ, in the Divine Liturgy.

Key words: Christ, Saint Sava, Saint-Savahood (Svetosavlje), faith, immortal gift, immortality, death, ethos, spiritual science, resurrection.

Датум пријема чланка: 04. 05. 2019.

Датум прихватања чланка за објављивање: 07. 10. 2019.